

Sağlık Okuryazarlığı Senaryo Ölçeği SOY-SEN

Ders kodu: EBE118

Öğr. Gör. Mahdiah MALEKİ SANİ MALEKİ

SOY-SEN Ölçeği

- SOY-SEN, on beş yaş üzeri ve okuryazar olan kişilerde sağlık okuryazarlığını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş öz bildirim ölçeğinin ilk sürümüdür.
- Ölçek, Avrupa Sağlık Okuryazarlığı Araştırma Konsorsiyumu tarafından geliştirilen kavramsal çerçeveye dayanmaktadır.
- Orijinal ölçekten farklı olarak, Avrupa Sağlık Okuryazarlığı Ölçeğinin kavramsal çerçevesine dayanan soru matrisinde yer alan dikey alanlardaki bilgiye ulaşma, anlama, karar verme ve uygulama süreçlerini değerlendiren senaryolar geliştirilmiştir.

SOY-SEN Ölçeği

- Bilgiye ulaşma, anlama, karar verme ve uygulama süreçlerini değerlendirilen dört ayrı senaryo geliştirmiş,
- Her senaryonun altında oluşturulan üç sorunun HLS-EU'nun kavramsal çerçevesinin sağlıkla ilgili 3 boyutunu (tedavi-hizmet, hastalıklardan korunma, sağlığın geliştirilmesi) ortaya koymasını sağlanmıştır.
- Her senaryonun başına o senaryo ile ilgili bir de bilgi sorusu eklenmiştir. Sonuç olarak her senaryo 4 sorudan oluşmuştur.

SOY-SEN Ölçeği

- Her soru için beş ifadeye yer verilmiştir.
- Bu ifadelerden biri tam doğru olup “5” puandır. İki ifade kısmen doğrudur; yani eksik bilgi içermektedir.
- Bu ifadeler “+2” ve “+3” olacak şekilde puanlanmıştır. İki ifade ise tamamen yanlış olup, “-5” puandır.
- Her bir sorudan alınabilecek en yüksek puan “+10”; en düşük puan “-10” olabilir.
- Senaryoların ikinci, üçüncü ve dördüncü soruları Avrupa Sağlık Okuryazarlığı ölçeğinin tedavi/hizmet, korunma ve sağlığın geliştirilmesi boyutları ile ilgili olduğundan bu soruların toplam puanı o senaryonun toplam puanı olarak değerlendirilmiştir.

SOY-SEN Ölçeği

- Bu durumda her senaryodan alınabilecek en yüksek puan “+30”; en düşük puan “-30”dur. Dört senaryodan alınabilecek toplam puan “+120”, en düşük puan “-120” olabilir. Her senaryonun ilk soruları bilgi sorusu olup ayrı değerlendirilmiştir. Bu durumda bilgi soruları toplam puanı en yüksek “+40”, en düşük “-40” olabilir.

SOY-SEN Ölçeği (Puanlama Anahtarı ile)

Sonraki slaytta sağlıkla ilgili çeşitli konular içeren anlatımlar bulunmaktadır. Lütfen, bu anlatımları dikkatle okuyunuz. Her anlatımdan sonra dört adet soru bulunmaktadır. Her soruya ait beş adet ifade bulunmaktadır. Bu ifadelerden biri tam doğrudur. İki ifade kısmen doğrudur, eksik ifade ya da ifadeler içermektedir. İki ifade ise tamamen yanlıştır. Hangi ifade ya da ifadelerin uygun olduğu düşünüyorsanız, lütfen o ifadeye ait kartı seçiniz. Her kartın bir puanı bulunmaktadır. Tam doğru ifade +5, kısmen doğru ifadeler ise +3 ve +2 puandır. Tamamen yanlış puanlar -5'er puandır.

SOY-SEN Ölçeği (Puanlama Anahtarı ile)

I. SAĞLIKLA İLGİLİ BİLGİYE ULAŞMA

18 yaşındaki üniversite sınavlarına hazırlanan Özge, okuldan geldikten sonra odasından çıkmaz, yemeğe çağırıldığında gelmez. Baba kapıyı 23: 00 civarlarında açtığında Özge'yi yerde baygın halde görür. Özgenin yanında boş uyku ilacı kutusu bulur. Bir yandan kızına kolonya koklatmaya çalışırken, bir yanda da prospektüsü okur ve telaşlanır.

1. **Prospektüs nedir?**
  - A. İlaçlardan nasıl yararlanılacağıyla ilgili bilgileri vermek için yazılmış tanıtma yazısı (+2)
  - B. Fiyatları gösteren çizelge (-5)
  - C. Doktorun reçete ile ilgili yazdığı notlar (-5)
  - D. İlaç kutularından çıkan bilgilendirici belge (+3)
  - E. İlacın etken maddesi, etki yolu, kullanım şekli ve yan etkileri hakkında ile ilgili bilgi veren belge (+5)
2. **Özgenin babası baygın haldeki kızına nasıl müdahale etmelidir?**
  - A. Kolonya koklatarak gerekeni yapmıştır. (-5)
  - B. Eline telefonu alıp ve 112'yi aramalıdır. (+5)
  - C. Boğazına parmak sokup kızını kusturmalıdır. (-5)
  - D. Arabaya atıp acile götürmelidir. (+3)
  - E. Doktor komşusunu çağırmalıdır. (+2)
3. **Özge, hastanede ilk tedavisi tamamlandıktan sonra eve döner. Aile, rehber öğretmenine kızı ile ilgili bilgi verme ve yapılabilecekleri hakkında fikrini alma kararını verir. Bu konuşmada neler gündeme gelmiş olabilir?**
  - A. Özgenin bir süre için bir psikiyatrist tedavisinde olması gerektiği (+5)
  - B. Uzun bir tatile gönderilmesinin iyi olacağı (-5)
  - C. Erkek arkadaşıyla ayrılmasının olası sorunları azaltacağı (-5)
  - D. Ailesi ile daha fazla zaman geçirmesinin iyi olacağı (+3)
  - E. Yakın arkadaşlarının da durumu hakkında bilgilendirilmesi (+2)
4. **Özge ile ilgili bundan sonraki dönemde yapılması gerekenler nelerdir?**
  - A. İlaça bağlı uyku sorunlarında ilacın kesilmesi (-5)
  - B. Ders çalışma saatlerinin azaltılması (+2)
  - C. Arkadaş ve ailesi ile birlikte daha fazla zaman geçirmesi (+3)
  - D. Tedavisinin sürdürülmesinin sağlanması (+5)
  - E. Konunun gündeme gelip daha fazla üzülmemesi için okulunun değiştirilmesi (-5)

SOY-SEN Ölçeği (Puanlama Anahtarı ile)

II. SAĞLIKLA İLGİLİ BİLGİYİ ANLAMA

70 yaşındaki Nejat Bey, bir hafta boyunca dışkıında kan görür. Devlet Hastanesine gittiğinde doktor kendisine bu durumda arka arkaya çeşitli tetkikler yapılması gerektiğini söyler. İlk olarak kolonoskopi yapılması gerektiğini söyler.

1. Kolonoskopi nedir?

- A. Kolonoskopi , içi boşluklu bir organ olan kalın bağırsağın makattan girilerek kolonoskop denilen bükülebilir bir aletle incelenmesidir. (+5)
- B. Kolonoskopi , kan örneği alınarak bir cihazda ölçüm yapılmasını içeren bir tetkiktir. (-5)
- C. Kolonoskopi, bağırsakların karından ufak bir kesi yapılarak incelenmesidir.(-5)
- D. Kolonoskopi, kalın bağırsak rahatsızlıklarını net bir şekilde teşhis etmek için yararlı ve gerekli bir tetkiktir. (+2)
- E. Kolonoskopi, doktora barsaktaki iltihaplı dokuları, anormal büyümeleri (kitleleri) ve ülserleri (yaralar) görme şansı veren günümüzde kullanılan bir tetkiktir. (+3)

2. Doktor, 70 yaşındaki Nejat Bey'e çeşitli tetkikler ve kolonoskopi önermekle sorun hakkında neyi anlatmış olabilir?

- A. Sorunun önemle incelenmesi ve daha sonra teşhis edilmesi gerektiğini ifade etmeye çalışmıştır. (+5)
- B. Sorunun tamamen Nejat Bey'in yaşındaki biri için fazla önemsenmeyecek bir olay olduğunu ifade etmek istemiştir. (-5)
- C. Sorunun ciddi bir hastalığın belirtisi olabileceğini ifade etmek istemiştir. (+3)
- D. Sorunun Nejat Bey'in yediği besinlerle ilişkili olabileceğini ifade etmek istemiştir. (-5)
- E. Nejat Bey'e tetkiklerin sonucuna göre bir tedavi önereceğini ifade etmek istemiştir. (+2)

3. Nejat Bey'in doktoru dinledikten sonra nasıl düşünmesi doğrudur?

- A. Sadece kolonoskopyi yaptırmayı düşünmelidir. (+2)
- B. Doktorun önerdiği tetkiklerin hepsini kendisi için uygun bir zamanda yaptırmalı ve doktora göstermeyi düşünmelidir. (+3)
- C. Doktorun önerdiği tetkikleri yaptırmasının tamamen kendi kararı olduğunu, istemezse yaptırmayabileceğini düşünmelidir. (-5)
- D. Doktorun önerdiği tetkiklerden önce kolonoskopyi sonra diğerlerini hiç vakit geçirmeksizin hemen yaptırıp sonuçlarını doktora göstermeyi düşünmelidir. (+5)
- E. Doktorun önerdiği tetkiklerden sadece kendine uygun olanları yaptırmayı düşünmelidir. (-5)

4. Nejat Bey'in komşusu ilk yapılacak özel tetkikin çok zor ve rahatsız edici olduğunu söyler. Bu durumda Nejat Bey'in nasıl bir karar vermesi doğru olur?

- A. Tetkikin çok zor ve rahatsız edici olduğunu duyduğu için yaptırmaktan vazgeçmelidir. (-5)
- B. Hastalığın teşhisinin bu tetkikin sonucuna bağlı olduğunu göz önüne alarak en kısa zamanda bu tetkikle ilgili daha güvenilir ve ayrıntılı bilgi bulmaya çalışarak ondan sonra yaptırmaya karar vermelidir. (+2)
- C. Ne kadar zor olursa olsun doktoruna güvenerek bu tetkiki yapmaya karar vermelidir. (+5)
- D. Hastalığın doğru teşhisini bu tetkik sonucunun belirleyeceğini düşünerek doktordan en uygun nereden yapılabileceği bilgisini alıp en kısa zamanda tetkiki yaptırmaya karar vermek. (+3)
- E. Bu tetkiki daha önce yaptırmış bir kişi ile daha görüşüp, eğer yine çok zor bir tetkik olduğu bilgisini alırsa, bu tetkik dışındaki diğer tetkikleri yaptırmaya karar vermelidir (-5)

SOY-SEN Ölçeği (Puanlama Anahtarı ile)

III. SAĞLIKLA İLGİLİ BİLGİYİ DEĞERLENDİRME

50 yaşındaki Fatma Hanım, baş ağrısı ve çarpıntı şikâyeti ile aile hekimine başvurur. Aile hekimi tansiyonunu ölçtüktan sonra hipertansiyonu olduğunu söyler. Bu durum için hemen ilaç yazar. Ayrıca boy ve kilosunu ölçer. Boyu 158 cm ve kilosu 66 kg olarak bulunur.

1. Hipertansiyon nedir?

- A. Yüksek kan basıncıdır. (+3)
- B. Kalp çarpıntısıdır. (-5)
- C. Kafada dolgunluk hissidir. (-5)
- D. Devamlı olarak kan basıncının 140/90 mm Hg üzerinde olmasıdır. (+5)
- E. Küçük tansiyonun yüksek olmasıdır. (+2)

2. Fatma Hanım televizyondan yüksek tansiyonun önemli nedenlerinden birinin şişmanlık olduğunu duyar. Bununla ilgili bir hesaplama yöntemi öğrenir. Buna göre Beden Kitle İndeksi (BKİ) denen bir hesaplama yapması gerekmektedir. Bu hesap, ağırlık (kg) /boy (metre).boy(metre) olarak söylenmiştir. Bu hesaba göre;

Tanım	BKİ
Zayıf	18,5 altı
Normal	18,5-24,9
Toplu (fazla Kilolu)	25,0-29,9
Şişman (Obez)	30,0 ve üstü

- A. Fatma Hanımın Beden Kitle İndeksi normal sınırlar içindedir. (-5)
  - B. Fatma Hanımın Beden Kitle İndeksi normalin hemen üzerindedir. (+3)
  - C. Fatma Hanımın Beden Kitle İndeksi, bu veri ile hesaplanmaz. (-5)
  - D. Fatma Hanım, Beden Kitle İndeksine göre topludur. (+5)
  - E. Fatma Hanım, Beden Kitle İndeksine göre zayıf değildir. (+2)
- ### 3. Fatma Hanım, bugüne kadar düzenli doktor kontrolüne gitmemiştir. Kullandığı herhangi bir ilaç yoktur. Şikâyeti olduğunda komşusunun önerdiği ilaçları kullanmaktadır. Son on yıldır hiç tahlil yaptırmamıştır. Buna göre;
- A. Fatma Hanım erken tanı ile ilgili tetkiklerini (rahim ağzı kanseri, meme kanseri, vb) yaptırmalıdır. (+5)
  - B. Sağlık sorunu olmadığı sürece doktora gitmesine gerek bulunmamaktadır. (-5)
  - C. En yakın laboratuvara gidip, temel tahlillerini yaptırmalıdır. (+2)
  - D. Düzenli kilo takibi yapmaya karar verir. (+3)
  - E. Her tansiyonu yükseldiğinde ilaç içmeye karar verir. (-5)
- ### 4. Üç yıldır devamlı evde torun bakan Fatma Hanım, daha sağlıklı olmak için yaşamında değişiklik yapmaya karar verir. Ne gibi değişiklikler yapabilir?
- A. Televizyondaki sağlık programlarını izlemeye karar verir. (+2)
  - B. Bitkisel ürünlerle zayıflamaya karar verir. (-5)
  - C. Arkadaş günlerinde pasta börek yerine, meyve ikram edilmesini önerir. (+3)
  - D. Düzenli şekilde yürüyüş yapmaya ve dengeli beslenmeye karar verir. (+5)
  - E. Komşusuna kilo verdiren diyeti kendisi de uygulamaya karar verir. (-5)

SOY-SEN Ölçeği (Puanlama Anahtarı ile)

IV. SAĞLIKLA İLGİLİ BİLGİYİ KULLANMA/UYGULAMA

"Altı yaşındaki Mehmet'in okuldan eve geldiğinde ishal ve ateşi vardır. Annesi Mehmet'i hemen doktora götürür. Dr. Ayşe Hanım ayrıntılı öyküsünü aldıktan sonra yediği bir şeyin ishale neden olabileceğini belirtir. İshal kesilinceye kadar günde kilo başına 100 cc su alması gerektiğini ve 200cc'nin bir su bardağı olduğunu söyler. Bol su içmezse pek çok komplikasyon yaşayabileceğini ekler."

1. Komplikasyon nedir?

- A. Bir hastalığın seyri sırasında tedavinin çok karmaşık olmasıdır. (-5)
- B. Bir hastalığın seyri sırasında hastalığa eklenen ve hastalığı ağırlaştıran tablodur. (+5)
- C. Bir hastalığın seyri sırasındaki ek belirtilerdir. (+2)
- D. Bir hastalığın seyri sırasında tedavi sürecinde görülen yeni sorunlardır. (+3)
- E. Bir hastalığın seyri sırasında su içilmemesi nedeniyle susuz kalmadır. (-5)

2. Mehmet 20 kilo olduğuna göre, annesi Mehmet'e bir günde kaç bardak su içirmelidir?

- A. En az on su bardağı su içirmelidir. (+5)
- B. Beş bardak su içmesi yeterli olacaktır. (-5)
- C. Beş bardak su ve beş bardak çay içirmelidir. (-5)
- D. İçebildiği kadar su içmesi yeterli olacaktır. (+2)
- E. Her dışkılamadan sonra su içmesi yeterli olacaktır. (+3)

3. Annesinin Mehmet'e bir daha ishal olmaması için hangi önerilerde bulunması uygun olacaktır?

- A. Bir şeyler yemeden önce ellerini suyla yıkaması (+3)
- B. Okula giderken maske takması (-5)
- C. Açıkta satılan yiyecekleri yememesi (+5)
- D. Abur cubur yememesi (+2)
- E. Kantinden bir şey almaması (-5)

4. Durumu velli toplantısında veller, okul idaresi ile paylaşır ve gerekli önlemlerin alınmasını ister. Hangi önlemlerin alınması önemlidir?

- A. Okulda satılan yiyeceklerin kontrolü (+5)
- B. Okul tuvaletlerinde sürekli sabun bulundurulması (+3)
- C. Pencereilerin açılarak sınıfların sık sık havalandırılması (-5)
- D. Sadece paketli gıdaların satışına izin verilmesi (+2)
- E. Yemekten önceki saatlere beden eğitimi dersinin konulmaması (-5)

SAĞLIK OKURYAZARLIĞI SENARYO ÖLÇEĞİ (SOY-SEN) İÇEREN VERİ TOPLAMA ARACI

Sayın katılımcı,

Bu anket, kişilerin sağlık ile ilgili bilgileri okuma, anlama ve bu bilgileri kullanma ile ilgili beceriler açısından durumunu tespit etmek üzere hazırlanmıştır. Verdiğiniz tüm bilgiler gizli tutulacak olup, ileride yapılacak araştırma programlarına yön vermek amacıyla istatistiki bilgi olarak kullanılacaktır.

Proje sorumlusu: Prof. Dr. Pınar OKYAY

Tarih: _____

I. BÖLÜM

1. Yaşınız (bitirmiş olduğunuz yaşı belirtiniz): .....
2. Cinsiyetiniz: ( ) 1. E ( ) 2. K
3. En son bitirdiğiniz okulu belirtiniz. ....
( ) 1. Anadolu lisesi ( ) 2. Lise ( ) 3. Fen lisesi ( ) 4. Diğer.....
4. Sosyal güvenceniz: ( ) 1. Yok ( ) 2. SGK (Emekli sandığı, SSK) ( ) 3. Yeşil Kart
( ) 4. Diğer (lütfen belirtiniz) _____
5. Bugüne kadar en uzun süre yaşadığınız yeri tanımlayınız.
( ) 1. Köy/kasaba ( ) 2. Kent merkezi ( ) 3. Büyükşehir (metropol)
6. Ailenizin aylık gelirini giderlerinize oranla nasıl değerlendiriyorsunuz?
( ) 1. Üst ( ) 2. Üst-orta ( ) 3. Orta ( ) 4. Orta-alt ( ) 5. Alt

II. BÖLÜM

7. Genel olarak sağlığını nasıl değerlendirirsiniz?
( ) 1. Mükemmel ( ) 2. Oldukça iyi ( ) 3. İyi ( ) 4. Fena değil ( ) 5. Kötü

8. Düzenli ilaç kullanmanızı gerektiren bir hastalığınız var mı?

1. Evet   2. Hayır

Cevabınız evet ise nedir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1. Diyabet   2. Hipertansiyon   3. Kalp Hastalığı
 4. Böbrek hastalığı   5. Astım   6. Diğer (lütfen belirtiniz) _____

9. Herhangi bir sağlık sorunu/hastalık durumunda ilk başvurduğunuz sağlık kuruluşu hangisidir?

1. Aile sağlığı merkezi (Aile hekimi)   2. Devlet hastanesi
 3. Üniversite hastanesi   4. Özel hastane
 5. Özel muayenehane

We Are The Creator Of Our Own Realities With Our Beliefs,
Thoughts, Intentions And Actions.

Stay with Love

Biz, İnançlarımız, Düşüncelerimiz, Niyetlerimiz Ve Eylemlerimiz İle Kendi
Realitelerimizin Yaratıcısıyız.

Sevgiyle Kalın

Kaynak:

<https://toad.halileksi.net/sites/default/files/pdf/avrupa-saglik-okuryazarligi-olcegi-toad.pdf>

Öğr. Gör. Mahdieh MALEKISANIMALEKI